

intel·ligibles si s'han viscut des de la maternitat de la pròpia terra, des de dins. Potser que aquesta perspectiva sigui més precisa, però, alhora, tota endoetnografia corre el perill de mirar-se a si mateixa, de no relativitzar-se, d'abocar-se a un etnocentrisme nacionalista, d'idees absolutes, separades.

La casa basca, o millor, el caserío rural ha estat considerat per Barandiarán com la «primera totalidad cultural de la antropología vasca», des de la qual es comprenen el grup domèstic, la religió, l'economia, els costums, etc. Des dels dòlmens i coves fins al caserío, la casa es converteix en l'empremta cultural més important de la cultura basca. Tota l'etnografia de Barandiarán va i ve a l'epicentre de la vida, de la mare, de la terra.

3. Barandiarán ha mort. La seva dilatada vida li va permetre conèixer i ser testimoni de quasi tots els atzars de la vida i la cultura basca del darrer segle. A Manterola resumeix així, en cronologia abreujada, aquesta vida intensa:

«Tenía Barandiarán treinta dos años cuando se creó la Sociedad de Eusko-Folklore en Vitoria; treinta y seis cuando formó el Centro de Investigaciones Prehistóricas en la misma capital; cuarenta y ocho, cuando en pleno destierro, intentó organizar Eusko-Folklore en Iparralde, en vísperas de la guerra

mundial. Cincuenta y seis cuando creó en Sara, Ikuska-Instituto de Investigaciones Vascas; setenta y seis cuando, vuelto del exilio, reorganizó las investigaciones de Prehistoria y Etnología dentro de la Sociedad de Ciencias Aranzadi de San Sebastián y setenta y ocho cuando replanteó las investigaciones etnográficas en el País Vasco creando los grupos Etniker».

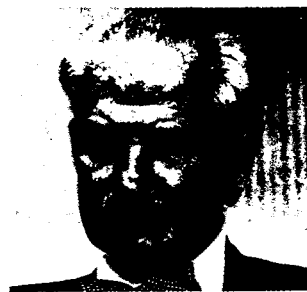
A la seva mort, amb cent un anys, deixa una feina ben feta. Per a nosaltres és un clàssic de l'Etnografia, un punt de partida per als nostres treballs. La seva vida, transcendent-se en si mateixa, és patrimoni del seu poble i de la comunitat científica dels antropòlegs hispans.

Joan Amades i la seva dimensió segons Julio Caro Baroja¹

La celebració de un centenari resulta algo muy distinto en la juventud que en la vejez. Ahora, cuando me advierten que hace cien años que nació mi querido amigo Joan Amades, siento cierta sorpresa: porque el recuerdo directo que tengo de él, es el de un hombre relativamente joven y que acaso lo parecía más, pese a sus achaques y dolencias. En efecto, traté bastante a Amades durante una larga estancia en Barcelona, allá entre 1944 y 1945, cuando en la Casa del Arcediano trabajaban una serie de folkloristas catalanes, al amparo de Don Agustín Durán y Sanpere y de Don Tomás Carreras Artau. No eran buenos tiempos para investigar sobre temas catalanes, por una razón muy sencilla: la consecuencia de la guerra civil, en su aspecto centralista, totalitario. Pero allí se respiraba todavía un ambiente de libertad que sorprendía, llegando de Madrid y de tierra vasca.

En la Casa del Arcediano conocí y traté a Capmany, a Violant Simorra y a Amades, aparte de a otra gente joven, que se dedicaba más a la Historia del Arte o la Arqueología. Lo que

en Amades sorprendía más, en primer lugar, era el modo que tenía de trabajar. Porque, prácticamente, estaba ciego. Acompañado por una pariente bondadosa llegaba a los sitios donde tenía que orientarse y documentarse y de modo, que parece milagroso, manejaba toda clase de

Julio Caro Baroja.

textos y de documentos gráficos (estampas, aleluyas, pliegos de cordel) para dar luego a luz aquellos repertorios que llevan su firma. Amades lo recogía todo, lo apuntaba todo. Nada tenía desperdicio para él y en algún momento de humorismo recuerdo haberle oído compararse con un trapero. Para mí, en una ciudad como Barcelona, tan admirable en producción de folklore urbano, Amades era el representante más típico que puede imaginarse de ese

1. Aquest text havia d'haver estat publicat en el catàleg de l'exposició *El món de Joan Amades*. Els retards postals ho van impedir. El valor de les paraules de Julio Caro Baroja fa que avui recuperem aquest text.

folklore. Acaso más: era una parte significativa de él. Sus obras lo comprueban. Vivió en una época, la de la primera parte de este siglo, en que lo popular tenía caracteres particulares en las grandes ciudades del Mediterráneo, como Barcelona misma. Porque «popular» no es sinónimo a «ágrafo». Había una cultura popular no solo escrita, sino también plástica, expresada en imágenes de todas suertes, grabados en madera usados en abundancia en pliegos, aleluyas, estampas religiosas, etc. Amades creo que era el que conocía todo esto al dedillo, pese a su falta de vista. ¡Paradoja singular! Y ya, para siempre, todo aquél que quiera ahondar en el espíritu de la ciudad tendrá que recurrir a la obra abundantísima de Amades, del que ahora conmemoramos el centenario.

Una exposició sobre el joc de bitlles

Salvador Palomar
Carrutxa

El juliol de 1991 es presentà, a Vilanova i la Geltrú i el setembre, a Reus, l'exposició *Bitlla!* sobre aquest joc tradicional a Catalunya. L'exposició va ser una producció de Carrutxa (Centre de Documentació sobre Cultura Popular) de Reus, amb la col·laboració del CDRCTP del Departament de Cultura.

La mostra tingué com a objectiu donar a conèixer els trets bàsics d'un joc amb més de sis-cents anys d'història documentada i una important tradició pel que fa a la seva pràctica en determinades comarques. A banda d'unes breus referències als jocs amb nou bitlles de les comarques pirinenques, l'exposició se centrà en el *joc de sis*, modalitat àmpliament estesa i molt coneguda a les comarques sobre les quals l'associació ha realitzat el seu treball d'estudi.

L'exposició va anar a l'Hospitalet de l'Infant, Ulldemolins, Colldejou i a diferents punts de la ciutat de Reus, i és previst portar-la a altres poblacions com Vandellòs, Amposta o Falset.

Bitlla! és el resultat d'una recerca endegada fa uns anys i que ha possibilitat aplegar un gran nombre de

testimonis, orals i materials, sobre les característiques del joc, la tipologia de les peces emprades, la seva pràctica i l'entorn social en què aquest es desenvolupa. Conegut històricament com a joc d'aposta, i prohibit en diverses èpoques, el joc de bitlles s'ha transformat en els darrers anys en una pràctica on els components esportius i culturals han motivat la seva continuïtat o revitalització. En aquest sentit, l'any 1991 va tenir lloc, a l'Hospitalet de l'Infant, una jornada d'estudi que aplegà bona part dels treballs realitzats.

La mostra va presentar uns textos bàsics i fotografies sobre la història del joc, les característiques dels elements que el componen, la normativa i el seu entorn social. Va donar volum a l'exposició un seguit de jocs aplegats en diferents poblacions de la Catalunya Nova, i també una petita mostra de jocs semblants que es troben en països veïns, com les *quilhas* gascones o els *birlos* aragonesos.

L'exposició s'insereix en una proposta de dinamització cultural que, amb la col·laboració d'entitats locals com el Foment Cultural de l'Hospitalet de l'Infant (Baix Camp), inclou l'organització de tirades de bitlles, o la fabricació de nous jocs. D'altra banda, a l'igual que ha succeït amb altres